

Výsledky akademického výskumu na Fakulte humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline: interdisciplinárne tímy a moderná prezentácia historických dát¹

AUGUSTÍNOVÁ, Eva a Veronika MAŽGÚTOVÁ

Pracovisko: KMKD, FHV, UNIZA Mail: eva.augustinova@fhv.uniza.sk;veronika.mazgutova@fhv.uniza.sk

Abstrakt

Projektová činnosť jej úzko spätá s akademickým prostredím na Slovensku. Výnimkou nie je ani prostredie Fakulty humanitných vied. Výskumná činnosť v oblasti kultúrneho dedičstva sa na Katedre mediamatiky a kultúrneho dedičstva zameriava aj na knižnú kultúru. Skúmanie knihy ako objektu ochrany kultúrneho dedičstva sa ako súčasť humanitných vied nevyhla nutnej potrebe novej perspektívy a modernej prezentácie výskumných dát. V príspevku sú predstavené výsledky výskumu z dvoch projektov, ktoré reflektujú interdisciplinaritu riešiteľského tímu a prienik digitálnych humanitných vied do vedeckého kolokvia.

Kľúčové slová

Projektová činnosť, výskum v humanitných vedách, knižná kultúra

Abstract

Project activities are closely linked to the academic environment in Slovakia. The environment of the Faculty of Humanities is no exception. Research activities in the field of cultural heritage at the Department of Media and Cultural Heritage also focus on book culture. The study of the book as an object of cultural heritage preservation as part of the humanities has not escaped the necessary need for a new perspective and modern presentation of research data. This paper presents research results from two projects, reflecting the interdisciplinarity of the research team and the penetration of digital humanities into the scholarly colloquium.

Keywords

Project activities, research in humanities, book culture

---

¹ Príspevok vznikol s podporou projektov APVV-19-0524 Chronológia dejín knižníc na Slovensku od počiatkov do roku 2020 (Chronologiahistoriarumbibliothecarumabinitiousque ad annum 2020) a VEGA č.1/0181/21 Grafická výzdoba a typografia starých tlačí vydaných na Slovensku v kontexte sa vyvíjajúcej sa tlačiarenskej techniky

Úvod

Na katedre mediamatiky a kultúrneho dedičstva, Fakulty humanitných vied, Žilinskej univerzity v Žiline (ďalej KMKD, FHV, UNIZA) sa v priebehu jej fungovania riešilo viacero výskumných projektov z oblasti humanitných vied. Jedna podstatná časť z nich sa venuje výskumu v problematike dokumentácie kultúrneho dedičstva a knižnej kultúry a jej dejín. V priebehu posledných desiatich rokov kontinuálne výskum v tejto oblasti pokračuje a jednotlivé projekty na seba nadväzujú. Pozornosť bližšie venujeme projektu podporeného Agentúrou pre podporu výskumu a vývoja: APVV-19-0524 *Chronológia dejín knižníc na Slovensku od počiatkov do roku 2020 (Chronologia historiarum bibliothecarum ab initio usque ad annum 2020)/CHRONUM/*. Ďalšiu časť tvoria výsledky výskumného projektu podporeného vedeckou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (MŠVVaŠ SR) a Slovenskej akadémie vied (SAV): VEGA 1/0181/21 *Grafická výzdoba a typografia starých tlačí vydaných na Slovensku v kontexte vyvíjajúcej sa tlačiarskej techniky*. Projekty a ich výstupy sú popísané na základe priebežných a záverečných správ riešiteľského kolektívu z pohľadu ich cieľov, priebehu, výsledkov, publikačných a iných výstupov.

APVV-19-0524 Chronológia dejín knižníc na Slovensku od počiatkov do roku 2020 (Chronologia historiarum bibliothecarum ab initio usque ad annum 2020)²

Termín trvania projektu: 1.7.2020 - 30.6.2024

V období sme postupovali v súlade s harmonogramom projektu CHRONUM, ktorého príjemcom je Žilinská univerzita v Žiline a spoluriešiteľmi Historický ústav Slovenskej akadémie vied v Bratislave a Ústredná knižnica Slovenskej akadémie vied v Bratislave. V roku 2020 boli pripravené a následne podpísané kooperačné Zmluvy o spolupráci s partnermi/spolupríjemcami, ktoré sú zverejnené v Centrálnom registri zmlúv. Od začiatku

---

² AUGUSTÍNOVÁ, Eva a kolektív. APVV-19-0524 *Chronológia dejín knižníc na Slovensku od počiatkov do roku 2020 (Chronologia historiarum bibliothecarum ab initio usque ad annum 2020)* [projektová dokumentácia]. Žilina: Katedra mediamatiky a kultúrneho dedičstva, Fakulta humanitných vied, Žilinská univerzita, 2020.

riešenia projektu prebiehala vzájomná komunikácia medzi všetkými riešiteľmi projektu, bol vytvorený spoločný komunikačný kanál v prostredí MS Office 365, kde riešitelia môžu zaznamenávať postup výskumu, vyhnúť sa duplicitným aktivitám, ktoré by najmä v etape Analýza stavu poznania a indikatívny prieskum zdrojov k problematike dejín knižníc, mohli nastať.

Projekt bol nadefinovaný v štyroch etapách:

1. etapa - 01.07.2020 - 31.12.2020 - Analýza stavu poznania a indikatívny prieskum zdrojov k problematike dejín knižníc
2. etapa - 01.01.2021 - 30.06.2024 - Heuristika, spracovanie, digitalizácia pramenných dokumentov na Slovensku a v zahraničí
3. etapa 31.07.2021 - 30.06.2024 - Analyzujúce informácie o stave poznania problematiky
4. etapa 01.01.2022 - 30.06.2024 - Syntéza dosiahnutých výsledkov a stavu poznania, príprava chronológie dejín knižníc

Prvé stretnutie riešiteľov kolektívu sa uskutočnilo na pôde Žilinskej univerzity v Žiline 23. septembra 2020 (niektorí riešitelia komunicovali cez platformu MS Teams Office 365), na ktorom boli prediskutované metodologické, organizačné a finančné záležitosti projektu, operatívne úlohy a príprava webovej stránky projektu: www.chornum.uniza.sk. Záver stretnutia patril diskusii riešiteľov o rôznych formách prístupu k téme a možnostiam dospieť k najrelevantnejším výsledkom, čo napokon korešponduje s pôvodným plánom/víziou projektu.

Na základe individuálnych výskumných plánov sa jednotliví riešitelia sústredili na primárnu heuristiku, ktorá viedla k identifikácii indikatívnych/relevantných zdrojov/podkladov potrebných na zostavenie chronológie knižníc na Slovensku. Pre projekt, resp. pre študijné účely projektu bolo zakúpených 25 titulov odbornej a vedeckej literatúry, ktorá priamo súvisí so zameraním projektu i metodológiou výskumu.

Postup a aktivity riešiteľov v roku 2020:

- **Augustínová, Eva** – Ako zodpovedná riešiteľka projektu zabezpečovala v súlade so zameraním projektu organizačné, riadiace a výskumné aktivity. Iniciovala a pripravila

dva dokumenty, z ktorých jeden je základom prvej etapy výskumu, a to sekundárna literatúra k výskumu, ktorá v danom roku predstavovala súbor 3557 bibliografických záznamov literatúry o knižniciach. Druhý dokument je súbor podkladových materiálov k heslám samotnej chronológie, obsahujúci ku koncu roka 2020 už 5821 položiek pripravených na ďalšie spracovanie hesiel do chronológie. Excerptovala dva zväzky Biografického lexikónu Slovenska, ktorého účelom bolo dokladovať významné postavy slovenského knihovníctva, knižníc a bibliofílie. Pripravila súpis časopisov s témou knihovníctva a knižníc pre excerptovanie sekundárnej literatúry, obsahujúci 423 ročníkov, ktoré boli použité do samotnej chronológie, ale aj pre ďalší výskum dejín knižníc. Pripravila základný súbor kľúčových slov, podľa ktorých prebiehala základná heuristická príprava.

- **Chalupeková, Dana** – vykonávala excerptovanie zborníka Studia Bibliographica Posoniensia, pripravovala podklady a informačný prieskum k štúdiu Prepoštská knižnica rádu augustiánov v Novom meste nad Váhom.
- **Čičaj, Viliam** - venoval sa počiatočnej excerptcii súkromných historických knižníc a knižných zbierok z meštianskeho a šľachtického prostredia z územia Slovenska do polovice 18. storočia, ktoré boli publikované v edícii Magyarországi magánkönyvtárak.
- **Filip, Vladimír** – pracoval na evidencii, katalogizácii a vedeckom popise relevantných dokumentov, je zodpovedným riešiteľom za tvorbu a správu databázového systému a webového sídla, výber databázového systému, výber vhodného CMS systému pre správu webu, inštalácia CMS systému, zriadenie a zadefinovanie DNS záznamu a SSL certifikátu pre webovú stránku, vychádzajúc z mena organizácie (príjemcu) a akronymu projektu, pripravoval podklady pre metodiku „Metodika tvorby základnej bázy dát k Chronológii dejín knižníc na Slovensku“.
- **Frimmová, Eva** - príprava štúdie Jozef Ignác Bajza a bernolákovské polemiky v kontexte osvietenstva (34 normostrán) do zborníka Imrich Kotvan (1910 – 1984), rodák z Trnovca, príprava zborníka Imrich Kotvan (1910 – 1984), rodák z Trnovca pri Holíči, významného vedca v oblasti výskumu dejín knižnej kultúry.
- **Grupač, Marián** – venoval sa priebežnej kompletizácii digitalizovaných zdrojových dokumentov na excerptovanie údajov do chronológie, štúdium zdrojových materiálov (časopis Živena roč. 1914 – 1918).

- **Kowalská, Eva** - venovala sa archívnemu výskumu v Slovenskom národnom archíve a Štátnom archíve v Bratislave k vybraným súkromným knižniciam 17.-18.storočia (Zay, Haynocy, Calisius, anabaptisti vo Veľkých Levároch), vykonávala priebežný výskum na identifikovaní položiek, zaznamenaných v súpisoch knižnice Ph. H. Calisia, priebežné rešeršovanie zborníka Kniha (štúdie s problematikou dejín knižníc).
- **Majerová, Jarmila** – priebežne sa venovala excerpicii odborného časopisu Knižnica, spolupracovala na príprave základného súboru kľúčových slov, podľa ktorých prebiehala základná heuristická príprava a boli triediacimi výrazmi pri tvorbe chronologickej databázy.
- **Metruk, Rastislav** - vykonával excerpciu sekundárnej literatúry
- **Murgašová, Veronika** – práca na evidencii, katalogizácii a vedeckom popise relevantných dokumentov, príprava zdieľaného prostredia pre riešiteľský kolektív, excerpčia sekundárnej literatúry a tvorba hesiel chronológie, zodpovedný riešiteľ za digitalizáciu sekundárnych prameňov k problematike pre potreby riešiteľského kolektívu v požadovanej kvalite – vytvorený zdieľaný priestor s digitalizovanými dokumentami len pre potreby riešiteľov, participácia na tvorbe webového sídla <https://chronum.uniza.sk/> - príprava obsahu pre stránku, participácia na tvorbe „Metodiky tvorby základnej bázy dát k Chronológii dejín knižníc na Slovensku“.
- **Nemeš, Jaroslav** – vykonával excerpciu časopisu Historický časopis, vykonával primárnu heuristiku k údajom o knižniciach na Slovensku
- **Pitoňáková, Slavka** – popularizačné aktivity projektu (článok), vykonávala excerpciu sekundárnej literatúry
- **Sliacky, Michal** - vykonával excerpciu sekundárnej literatúry

V rámci prvej etapy výskumu prebiehal najmä indikatívny informačný prieskum a výskum sekundárnych pertinentných prameňov k danej problematike, komunikácia s výskumnými a odbornými pracovníkmi a konzultantmi k projektu. Výskum sa kvôli nepriaznivej epidemiologickej situácii preniesol výlučne do digitálneho informačného priestoru, čo do určitej miery ovplyvnilo situáciu v tom ohľade, že síce boli sekundárne zdroje podchytené, avšak nie vždy bolo možné komplexne identifikovať obsah týchto dokumentov v kontexte kľúčových slov a anotácií textov. V tejto etape sa začali prípravné práce na softvérovom zabezpečení databázy a na internetovom portáli projektu. Riešitelia venovali pozornosť

vytypovaniu a nadviazaniu kontaktov s pamäťovými a kultúrnymi inštitúciami, v ktorých sa predpokladá výskyt skúmaných sekundárnych a pramenných dokumentov. Jedným z kľúčových dokumentov, ktorý bol v tejto etape pripravený je sumár kľúčových slov, ktorý obsahuje 161 výrazov, podľa ktorých boli vyhľadávané informácie v sekundárnej literatúre. Významnou, čo sa týka projektu, je aj databáza časopisov, ktorá v sebe zahŕňa všetky pertinentné zdroje, ktoré komplexne alebo parciálne v sebe zahŕňajú informácie v intenciách kľúčových slov z oblasti knižníc.

Sumarizácia najvýznamnejších výsledkov za rok 2020:

1. Databáza sekundárnej literatúry k dejinám knižníc
2. Súbor kľúčových slov k dejinám knižníc
3. Databáza chronologických záznamov k dejinám knižníc
4. Zoznam časopisov s presahmi k dejinám knižníc

Databázy a zoznamy tohto typu na Slovensku úplne absentujú a v knižnično-informačnom i historickom prostredí sú jedinečné a predstavujú presah humanitných vied do digitálneho prostredia. Po ich redakcii budú prístupné širokej vedeckej, odbornej i laickej verejnosti.

V roku 2021 sme postupovali v súlade s harmonogramom projektu. Nadalej prebiehala vzájomná komunikácia medzi všetkými riešiteľmi na vytvorenom spoločnom komunikačnom kanáli v prostredí MS Office 365. Digitálny priestor slúži na zaznamenávanie výsledkov heuristického prieskumu a následného výskumu. Porada riešiteľov sa konala 25. marca 2021 online (kvôli nepriaznivej pandemickej situácii). Diskusia prebiehala najmä o možných parciálnych témach, ktoré budú spracované v štúdiách a zaznamenávané v interných databázach. Na základe individuálnych výskumných plánov sa jednotliví riešitelia venovali aktivitám v oblasti heuristiky, spracovania a digitalizácie pramenných dokumentov na Slovensku a v zahraničí. Priebežne sa dopĺňali sekundárne zdroje k problematike. Táto činnosť pretrvávala po celú dobu riešenia projektu.

Od polovice roka 2021 sa začalo s analýzou materiálu získaného v priebehu indikatívneho prieskumu a vytýčili sa, samozrejme okrem zostavovania chronológie, ktorá je hlavným

výstupom projektu, niekoľko výskumných tém, ktoré parciálne mapujú dejiny knižníc a knihovníctva na Slovensku, ako napr. výskum v oblasti povinných výtlačkov pre knižnice, vzdelávanie knihovníkov, legislatívne aspekty budovania knižníc, profesia knihovník a jej vývoj, spolková činnosť slovenských knihovníkov či knižnice v súdobých štatistikách. Pre projekt, resp. študijné účely bolo zakúpených 10 titulov odbornej a vedeckej literatúry, ktorá priamo súvisí so zameraním projektu.

Postup a aktivity riešiteľov za rok 2021:

- **Augustínová, Eva** – ako zodpovedná riešiteľka projektu naďalej zabezpečovala v súlade so zameraním projektu organizačné, riadiace a výskumné aktivity. Pracovala najmä na primárnej heuristike a dopĺňaní databázy sekundárnej literatúry k výskumu. V ďalšej databáze, ktorá tvorí primárny materiál k samotnej chronológii, pripravovala heslá chronológie, resp. na základe heuristiky a štúdia sekundárnej literatúry dopĺňala ďalšie heslá. Pripravila súpis knižníc, ktoré sú dokladom pokračovania dejín jednotlivých knižníc (údaje o 2303 knižniciach). Excerpovala 5 zväzkov Biografického lexikónu Slovenska, ktorého účelom je dokladovanie významných postáv slovenského knihovníctva, knižníc a bibliofilie. V rámci súpisu časopisov s témou knihovníctva a knižníc koordinovala ďalšiu excerpciu časopisov a samostatne excerpovala významný prameň k dejinám knižníc Informácie a materiály.
- **Chalupeková, Dana** – pokračovala v excerpovaní zborníka Studia Bibliographica Posoniensia. Pripravila výstavu a katalóg výstavy Historické knižnice na Slovensku.
- **Čičaj, Viliam** – pokračoval v excerpčii súkromných historických knižníc a knižných zbierok z meštianskeho a šľachtického prostredia z územia Slovenska z 18. storočia, ktoré boli publikované v edícii Magyarországi magánkönyvtárak. Pripravil a vypublikoval štúdiu Učebnicová literatúra na strednom Slovensku v polovici 17. storočia.
- **Filip, Vladimír** – pokračoval v evidencii, katalogizácii a vedeckom popise relevantných dokumentov zaradených v databáze Chronológia, zodpovedá za správu databázového systému a webového sídla projektu. Je spoluautorom Metodiky tvorby základnej bázy dát.
- **Frimmová, Eva** – pripravila a vypublikovala štúdiu Jozef Ignác Bajza a bernolákovské polemiky v kontexte osvietenstva a redakčne a tvorivo pracovala na editovaní zborníka

o významnom vedcovi, knihovníkovi a historikovi knižnej kultúry Imrichovi Kotvanovi.

- **Grupač, Marián** – pokračoval v excerpčii časopisov pre databázu Chronológia
- **Kowalská, Eva** – pokračovala vo vykonávaní archívneho výskumu v Slovenskom národnom archíve a Štátnom archíve v Bratislave k vybraným súkromným knižniciam 17.-18.storočia (Zay, Haynocy, Calisius, anabaptisti vo Veľkých Levároch), priebežne pracovala na identifikovaní položiek, zaznamenaných v súpisoch knižnice Ph. H. Calisia, pokračovala v rešeršovaní zborníka Kniha (štúdie s problematikou dejín knižníc).
- **Majerová, Jarmila** – ukončila excerpovanie odborného časopisu Knižnica, pracovala najmä na primárnej heuristike a dopĺňaní databázy sekundárnej literatúry k výskumu. V ďalšej databáze, ktorá tvorí primárny materiál k samotnej chronológii, pripravovala heslá chronológie, resp. na základe heuristiky a štúdia sekundárnej literatúry dopĺňala ďalšie heslá
- **Metruk, Rastislav** – vykonával excerpčiu sekundárnej literatúry.
- **Murgašová, Veronika** – práca na evidencii, katalogizácii a vedeckom popise relevantných dokumentov, pracovala najmä na primárnej heuristike a dopĺňaní databázy sekundárnej literatúry k výskumu. V ďalšej databáze, ktorá tvorí primárny materiál k samotnej chronológii, pripravovala heslá chronológie, resp. na základe heuristiky a štúdia sekundárnej literatúry dopĺňala ďalšie heslá. Bola zodpovednou riešiteľkou za digitalizáciu sekundárnych prameňov k problematike pre potreby riešiteľského kolektívu. Je spoluautorkou Metodiky tvorby základnej bázy dát.
- **Nemeš, Jaroslav** – pokračoval v excerpčii časopisu Historický časopis, vykonával primárnu heuristiku k údajom o knižniciach na Slovensku.
- **Pitoňáková, Slavka** – venovala sa popularizačným aktivitám projektu
- **Sliacky, Michal** – pracoval na identifikovaní literatúry k čiastkovým knižniciam Slovenskej akadémie vied, spracoval získané údaje o čiastkových knižniciach vo forme relevantnej na implementovanie do znalostnej bázy dát projektu.

V roku 2021 prebiehala druhá etapa nadefinovaného harmonogramu a časového plánu realizácie, ale naďalej sa parciálne pokračovalo v indikatívnom prieskume zdrojov k problematike dejín knižníc. V rámci uvedenej druhej etapy bola podľa plánu vykonávaná

štandardná evidencia, katalogizácia vedecký popis dokumentov k dejinám knižní. Priebežne pripravujeme softvérové riešenia pre analógové a digitálne výstupy a pripravili sme metodiku k spracovaniu metadát, ktorá je dostupná na webovom sídle projektu. Určili sme si niekoľko ďalších parciálnych tém výskum, napr. oblasť povinných výtlačkov pre knižnice, legislatívne aspekty budovania knižníc, spolková činnosť slovenských knihovníkov či knižnice v súdobých štatistikách. Formou výstavy sme predstavili vzácne historické knižnice a ich výnimočné fondy a dokumenty.

Takisto sa v polovici roka 2021 začalo s ďalšou nadefinovanou etapou zameranou na interpretáciu získaných výskumných dát, ktoré sú obsahom najmä Databázy Chronológia, ktorá ku koncu roka obsahuje 7565 primárnych hesiel k dejinám knižníc a Databázy sekundárnej literatúry, ktorá eviduje 5885 bibliografických záznamov literatúry o knižniciach. Prvé syntetické informácie sú aj súčasťou vyublikovaných prác.

Sumarizácia najvýznamnejších výsledkov za rok 2021:

1. Databáza sekundárnej literatúry (uvádza bibliografický popis dokumentu, signatúru miesta uloženia/dostupnosti dokumentu v domácich a zahraničných pamäťových inštitúciách alebo link na jeho online dostupnosť, kľúčové slová pre vyhľadávanie tém)
2. Databáza chronologických záznamov k dejinám knižníc (obsahuje základné údaje, ktoré budú potrebné pri koncipovaní samotnej chronológie knižníc: rok udalosti viažucej sa k dejinám jednotlivých knižníc, text udalosti, základná literatúra o knižnici, geografické umiestnenie knižnice, vlastník knižnice – osobnosť alebo inštitúcia, pomenovanie knižnice, kľúčové slová)
3. Zoznam časopisov obsahujúcich informácie k dejinám knižníc (obsahuje názov časopisu, miesto vydania, rok vydania, ročník, signatúru časopisu uloženého v domácich alebo zahraničných pamäťových inštitúciách, informácia o zdrojovom dokumente)
4. Zoznam knižníc na Slovensku s odkazmi na ich dejiny (má analogický charakter ako databáza chronologických záznamov k dejinám knižníc)

V roku 2022 sme ďalej postupovali v súlade s harmonogramom projektu. Spoluprijemcovia s účinnosťou od 1. 1. 2022 zmenili svoju právnu formu na verejné výskumné inštitúcie, avšak

všetky práva a povinnosti, vyplývajúce z právnych vzťahov, prešli na nástupnícke organizácie. V súvislosti s týmito zmenami, okrem bankového účtu nedošlo k žiadnym iným zmenám identifikačných údajov. Vzájomná výskumná komunikácia medzi všetkými riešiteľmi prebieha najmä na spoločne vytvorenom komunikačnom kanáli v prostredí MS Office 365. Pre projekt, resp. pre študijné účely riešiteľov projektu a následne, tým, že sú uložené v knižnici katedry dostupné pre širokú verejnosť, bolo zakúpených 13 titulov literatúry, ktorá priamo súvisí so zameraním projektu i metodológiou výskumu.

V tomto roku sa zmenila sa personálna matica projektu, po ukončení doktorandského štúdia z projektu vystúpila Mgr. Dana Chalupková a prácu na projekte v tomto roku ukončili aj doc. Nemeš, Dr. Grupač a Dr. Frimmová. Do riešiteľského kolektívu sme oslovili k spolupráci poprednú vedkyňu v oblasti dejín knižnej kultúry doc. Kollárovú z Ústrednej knižnice Slovenskej akadémie vied, ktorá súhlasila s účasťou a participáciou na projekte. Porada riešiteľov sa konala prezenčne 4. októbra 2022. Súbežne prebiehali v tomto roku tri etapy výskumu. Heuristika, spracovanie, digitalizácia pramenných dokumentov na Slovensku a v zahraničí prebiehala permanentne od začiatku projektu a výsledkom je databáza sekundárnej literatúry k dejinám knižníc, ktorá v tomto roku dostala konkrétnu podobu v digitálnom prostredí: <https://others.ucimesaweby.sk/chronum/vystupy-projektu/sekundarna-literatura/>

V roku 2022 sa naďalej vykonávala primárna heuristika a dopĺňala sa databáza sekundárnej literatúry, ktorá ku koncu roka 2022 obsahuje 9024 bibliografických záznamov literatúry o knižniciach, oproti minulému roku sa navýšil ich počet takmer o 4 tisíc záznamov, ktoré prinášajú základné informácie k dejinám knižníc na Slovensku. Záznamy majú pridanú hodnotu najmä kvôli doplneniu kľúčových slov a miesta výskytu daného článku/štúdie/monografie, čím umožňujú bádateľom komfortnejší a rýchlejší prístup k danej tlači či online dokumentu. Po testovacej fáze, v súčasnosti už existuje pilotná verzia tejto databázy, kde postupne, po redakčných prácach, sú pridávané ďalšie získané dáta, ktoré poskytnú pre bádateľov z oblasti dejín knižníc komplexnú sekundárnu literatúru ku štúdiu pre rôzne témy k tejto problematike. V databáze sa vyhľadáva podľa bibliografického záznamu a kľúčových slov. Interdisciplinárny riešiteľský kolektív, spojil týmto spôsobom obsah historických dát s ich funkčnou prezentáciou.

Druhou, nosnou témou, ktorá je jasne definovaná aj v názve projektu je príprava Chronológie dejín knižníc na Slovensku. Na základe heuristiky, následného štúdia literatúry a výskumu v

pamäťových inštitúciách (najmä knižnice a archívy) na Slovensku a v zahraničí, riešitelia tvorili primárny materiál k samotnej chronológii – heslá do chronológie.

Oproti roku 2021, keď báza dát obsahovala 7565 primárnych hesiel, sa ich počet zvýšil na 11360. Jeden chronologický záznam obsahuje informácie o roku udalosti, obsahuje text identifikujúci udalosť, literatúru, resp. prameň, z ktorého sme informácie čerpali, miesto, kde k danej udalosti došlo, informácie o osobnosti/inštitúcii o ktorej udalosť informuje, vyhľadávacie prvky – kľúčové slová a priestor pre poznámky, ktoré nebudú publikované, ale sú pomocným aparátom k zostaveniu chronologického hesla. V súčasnosti sa pripravuje technologické riešenie prezentácie týchto dát, ktoré budú všetky dostupné vo vyššie uvedenom online priestore. Riešiteľský kolektív riešil aj otázku prezentácie formou printového média, ale bolo jednoznačné, že takýto korpus dát nebude možné odprezentovať v tlačenej podobe komplexne, preto bolo najvyššou výzvou zadefinovať a vybrať najvýznamnejšie momenty dejín knižníc na Slovensku, ktoré budú odprezentované tlačou na rozdiel od databázy, ktorá bude obsahovať všetky informácie a nebude mať selektívny charakter, a to v tom zmysle, že odprezentuje všetky vyskúmané údaje.

Treťou aktivitou, v ktorej sme pokračovali, je excerpčia odborných a vedeckých dát z periodík v odbore, na základe pripraveného zoznamu odborných a vedeckých periodík, v ktorých sa tieto údaje nachádzajú. Ukončili sme excerpciu odborného knihovníckeho časopisu Knižnica, Časopisu československých knihovníkov, Bulletinu Univerzitetnej knižnice v Bratislave, časopisu Knižnice a vedecké informácie, Könyvtári Szemle, Múzeum és Könyvtári Értesítő, Magyar Könyvszemle, Obežníka Slovenskej národnej knižnice, Slovenskej národnej knižnice, Slovenských pohľadov, Studie bibliographica Posoniensia, Knižnice a vedecké informácie. Pokračovať budeme v rozpracovaných periodikách: Čitateľ, zborník Kniha, Historický časopis Slovenskej akadémie vied, časopis Informácie a materiály pre potreby jednotnej sústavy knižníc a časopis Knižnice a informácie.

Vedeckým cieľom projektu je systematický heuristický prieskum a výskum dejín knižníc (zachovaných i nezachovaných) v priereze storočiami, identifikácia dokumentov k dejinám knižníc na Slovensku, prípravu digitálnych kópií primárnych dokumentov k dejinám knižníc, budovanie informačnej otvorenej databázy k dejinám knižníc. Plnenie cieľa je zabezpečené budovaním bázy historických dát v Chronológii dejín knižníc na Slovensku od počiatkov do

roku 2020. Je pripravené softvérové riešenie pre analógové a digitálne výstupy, dané sú pravidlá metadát k týmto výstupom. Formou výstavy sme pripravili a verejnosti predstavili významné osobnosti slovenského knihovníctva.

Výstupy projektu a taktiež pripravené databázy overili hypotézu o širokej sieti knižníc v kontexte s ich obsahom, formy ich udržiavania a rozvíjania (chronologické záznamy o vývoji knižníc, ich akvizícii v priebehu ich budovania). Pri identifikovaní obsahu knižníc je jednoznačne deklarovaná intelektuálna interpersonálna komunikácia, nielen v národnej, ale aj v nadnárodnej rovine. Chronologické záznamy prezentujú kultúrny transfer v rôznych typoch knižníc (interpersonálny, interinštitucionálny...) a sú i obrazom/odrazom národných snáh o udržanie „slovenskosti“ ale takisto môžeme sledovať aj opozitné snahy rôznych záujmových skupín/inštitúcií/spolkov o zvrátenie týchto snáh (zakladanie ľudových knižníc Hornouhorským vzdelávacím spolkom, praktiky a ne/podpora Krajinskej rady múzeí a knižníc...).

VEGA 1/0181/21 Grafická výzdoba a typografia starých tlačí vydaných na Slovensku v kontexte vyvíjajúcej sa tlačiarenskej techniky³

Termín trvania projektu: 1.1.2021 - 31.12.2023

Projekt v navrhovanom kontexte prezentuje novú, kvalitatívne odlišnú perspektívu na problematiku starých tlačí. Významným spôsobom zabezpečuje zachovanie, doteraz odborníkmi málo sledovanej, výtvarnej stránky knihy ako súčasť písomného kultúrneho dedičstva a jej novú interpretáciu v digitálnom prostredí. Výtvarné dejiny knihy, umelecká a estetická stránka dokumentov je priamo spätá s výskumom kultúrnej histórie, dokumentáciou kultúrneho dedičstva a s detailnejším poznávaním prostredia a kultúrneho zázemia spoločnosti. Súčasťou novej perspektívy na uvedenú problematiku je výskum v oblasti objasnenia procesov získavania a tvorby grafických a typografických podkladov pre tlačiarne, ich vybavenosti, výskum a dokumentácia techník ich tvorby a pri anonymných dielach – z pohľadu ich vydania,

---

³ AUGUSTÍNOVÁ, Eva a kolektív. VEGA č.1/0181/21 *Grafická výzdoba a typografia starých tlačí vydaných na Slovensku v kontexte sa vyvíjajúcej sa tlačiarenskej techniky* [projektová dokumentácia]. Žilina: Katedra mediamatiky a kultúrneho dedičstva, Fakulta humanitných vied, Žilinská univerzita, 2020.

resp. tlače – vytvorenie databázy na overenie pôvodu tlače a ich identifikácie do jednotlivých tlačiarenských officín na Slovensku.

Tak ako bolo deklarované v projekte výsledky výskumu sú a budú otvorené a maximálne využiteľné pre zástupcov kontextových disciplín knižnej kultúry, vedeckých a odborných pracovníkov z oblasti histórie, historiografie, archívnictva, muzeológie, výtvarného umenia, biografistiky. Okrem toho je naša iniciatíva prístupná nielen pre domáce vedecké kolokvium, ale aj pre geografickú oblasť, odkiaľ pochádzali jednotliví ilustrátori, grafici a rytci – konkrétne napríklad z Čiech, Rakúska, Poľska, Nemecka, Ukrajiny a Maďarska.

Výskum smeruje k rozšíreniu poznatkov i v zmysle antropologickej definície kultúry, k obohateniu klasifikačných systémov zahŕňajúcich symbolické a komunikačné obrazy, ktoré v našej histórii nastoľovali stupne vizuálnej skúsenosti a predovšetkým slúžili k šíreniu ideí prostredníctvom dobovej praxe.

Projekt bol navrhnutý v štyroch etapách:

1. 01/2021-06/2021 Analýza stavu výskumu a prieskumu primárnych a sekundárnych zdrojov ku problematike výskumu
2. 01/2021 – 12/2021 Syntetizujúce informácie o stave poznania problematiky na Slovensku a v zahraničí
3. 03/2021 – 06/2023 Heuristika, spracovanie a analýza informácií
4. 09/2021 – 12/2023 Syntéza dosiahnutých výsledkov výskumu

Prvá a druhá etapa už boli ukončené a tretia a štvrtá etapa prebiehajú momentálne súčasne. Vyčerpané finančné prostriedky boli použité v súlade s harmonogramom, resp. výstupmi, ktoré sa zameriavali na heuristiku, spracovanie a analýzu informácií a priebežnú syntézu dosiahnutých výsledkov výskumu. V rámci projektu zatiaľ vyšla učebnica Knižná kultúra 1, v ktorej sú odprezentované výsledky najnovšieho výskumu k tematike, po ukončení heuristiky sekundárnej literatúry sa v súčasnosti pripravuje prezentačná softvérová/databázová vrstva výsledkov heuristiky. V stave rozpracovania je odborná monografická publikácia mapujúca ilustrátorov/drevorytcov/medirytcov a iných výtvarných pôvodcov knihy naprieč storočiami, ktorá (aj na základe pripomienok a požiadaviek odborníkov z praxe, ktoré odzneli na zorganizovanom workshope v rámci konferencie ILIDE v Jasnej) zásadným spôsobom

ovplyvní spracovanie a identifikáciu dokumentov. Aktuálne je pripravovaný cyklus online prednášok, ktoré budú slúžiť ako vzdelávací materiál pre predmet Dejiny knižnej kultúry 2.

Na prezentáciu výsledkov výskumu vzniklo webové sídlo projektu: <https://grafikastarychtlaci.uniza.sk/>. V tomto prostredí postupne budú dopĺňané výstupy projektu akými sú napríklad spomínané prednášky, ale aj hlavné výstupy projektu, a to databázy k dejinám knižnej grafiky.

Výskum prebiehal v pamäťových a fondových inštitúciách na Slovensku ale aj v zahraničí: napríklad v Národnej knižnici a Knihovni Národného múzea Českej republiky, kde sa riešila konkrétna grafická výzdoba dokumentov dostupných len v týchto pamäťových inštitúciách. Riešitelia projektu sa zúčastnili na konferencii z oblasti digitálnych humanitných vied s názvom Digital humanities – nástroje sprístupňovania historického dedičstva, kde sa oboznámili s najnovšími trendmi prezentácie vedeckých výstupov a pridanou hodnotou boli konzultácie špeciálne zamerané na problematiku nášho projektu.

V rámci technického zabezpečenia projektu boli zaobstarané tonery pre tlač materiálov potrebných k projektu, kamera na prípravu videí, kancelársky materiál, projektor na prezentáciu výsledkov projektu, pevné disky do serverov na ktorých sa nachádza zdigitalizovaná sekundárna literatúra a pripravované databázy projektu. Ako neoddeliteľnú súčasť projektu považujeme nákup odbornej literatúry k problematike výskumu, slovenskej i zahraničnej proveniencie v počte 23. Finančné prostriedky boli vyčerpané aj na tlač vyššie uvedenej učebnice a prác súvisiacich s jej vydaním (recenzné posudky a typografická príprava).

Záver

V oboch projektoch sa interdisciplinárny tím, tvorený historikmi, bibliografmi, informačnými špecialistami a informatikmi snažili začiatku riešenia klásť dôraz nielen na samotný výskum, ale aj jeho prezentáciu moderným spôsobom v súlade s trendom digitálnych humanitných vied. Prezentácia výsledkov a výstupov na odborných a vedeckých podujatiach mala v oboch prípadoch úspech v podobe nadviazania ďalších spoluprác a vzniku nových projektov postavených na základnom výskume vykonanom na Katedre mediaantiky a kultúrneho dedičstva. Výskum k dejinám knižníc na Slovensku je taktiež materiálom, cez ktorý predstavujeme študentom študijného programu mediaantika a kultúrne dedičstvo proces

výskumu historických dát a je prostriedkom pre predstavenie interdisciplinárneho výskumu takéhoto typu. Študenti prvého až tretieho stupňa štúdia sa aktívne zapájajú, najmä do procesov heuristického výskumu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AUGUSTÍNOVÁ, Eva a kolektív. *APVV-19-0524 Chronológia dejín knižníc na Slovensku od počiatkov do roku 2020 (Chronologiahistoriarumbibliothecarumabinitiousque ad annum 2020)* [projektová dokumentácia]. Žilina: Katedra mediamatiky a kultúrneho dedičstva, Fakulta humanitných vied, Žilinská univerzita, 2020.

AUGUSTÍNOVÁ, Eva a kolektív. *VEGA č.1/0181/21 Grafická výzdoba a typografia starých tlačí vydaných na Slovensku v kontexte sa vyvíjajúcej sa tlačiarskej techniky* [projektová dokumentácia]. Žilina: Katedra mediamatiky a kultúrneho dedičstva, Fakulta humanitných vied, Žilinská univerzita, 2020.